

Genocid v Rovtah

Ivo Žajdela

Od leta 1990 je preteklo devetnajst let. Po teh devetnajstih letih Slovenija izpada kot izrazito nepravna in necivilizacijska država.

Žrtve so še naprej žrtve, rablji pa so še naprej deležni mnogih privilegijev. Zato obnovitev neke zgodbe.

Laž, kraja, umor V *Mladini* so objavili pripoved Matevža Govekarja, ki je o svojem bratu domobrancu, ki naj bi bil končal v breznu na Kočevcu, povedal: »Moj brat je bil sicer domobranec, vendar v dvojni vlogi, tako da je ves čas delal za partizane kot obveščevalec. Nekaj mesecev pred koncem vojne je dezertiral, se najprej skrival v Ljubljani, potem pa se mu je nekako uspelo vrniti v Logatec, kjer ga je nekaj dni pred osvoboditvijo Vera Grega, ki je bila zveza, skupaj s še dvema domačinoma odpeljala v gozd, da bi se priključili partizanom.« Vse tri moške je v gozd odpeljala Vera Tršar, po domače Grega, in naj bi bili pokončani pri breznu na Kočevcu.

Med umorjenimi je bil tudi Ivan Musec. Nekaj dni po umoru je k Muščevim

prišel Zoran Mrak in zahteval, da mu vrnejo flobert in dve pasti za polhe, ki jih je pred časom prodal Ivanu Muscu. Trdil je, da mu je Musec dovolil, da stvari vzame, ker je sam prezaposlen s služenjem partizanščine v Gradnikovi brigadi. Ivan Musec seveda nikoli ni bil v Gradnikovi brigadi, Mrak pa je očitno vedel, kje je končal. Vzel je flobert in ga preizkusil tako, da je na poti iz Muščeve hiše na pragu ustrelil domačo mačko. Takih primerov, da so partizani prišli na dom pred tem umorjene osebe in od domačih zahtevali razne stvari, češ da jih bo njihov sorodnik potreboval na »osvobojenem« oze-

mlju ali v partizanih, je bilo med vojno nešteto. Bili so stalnica partizanskih morilcev. Najprej so neko osebo odvedli od doma, potem so jo umorili, nato pa pod takšno pretezo pokradli še njegov dom.

»Komanda mesta Logatec«

Nasploh je Zoran Mrak v *Mladinih* člankih leta 1990 nastopil kot ena glavnih oseb. Tretji članek je celo nosil naslov *Mrak na očeh* (8. avgusta), ilustriran pa je bil z Mrakovo fotografijo. Potem ko je Zoran Mrak proti *Mladini* zaradi člankov vložil tožbo, pod katero se je podpisal kot pooblaščenec »članov komande mesta

2. del

Graščina v Gornjem Logatcu, kjer so po vojni partizani mučili in morili civiliste

Logatec«, kar je takrat delovalo komično, saj je zločinska »komanda mesta Logatec« v Logatcu delovala leta 1945, leta 1990 pa je imel Logatec že demokratično izvoljene oblastvene organe (skupščino in izvršni svet), sta novinarja pridobila, kot smo videli malo prej, zelo obremenilne podatke tudi o njem.

Sorodnika prej omenjenega umorjenega Ivana Musca sta

povedala tudi naslednje: »Mrak naj bo raje kar tiho,« je dejal Tomo Musec. Njegova sestra pa: »Okoli devetih je bilo, kakih štirinajst dni po vojni, stala sem pri svoji hiši in videla takrat šestnajstletnega Mraka, ki je proti gozdu vodil dva italijanska ujetnika. Ves čas sta ga nekaj prosila, on pa je le strumno korakal za njima, puška, ki jo je imel čez rame, pa se mu je, ker

je majhne postave, skoraj vlekal po tleh. Verjetno ju v hosto ni peljal na sprehod.« Ivanka Korenčan naj bi bila po vojni Tomu Muscu skrušeno rekla: »Kaj vse bi povedala naša klavnica, ko bi lahko govorila.«

Kosti v apnenici Govekar, ki je bil v tistem času pri partizanih in ki se je domov vrnil šele pol leta po koncu vojne, je novinarje ma povedal še eno zgodbo: »Ko sem bil še pri močeh, sem bil zelo vnet polhar. Tistega leta mi je uspelo ujeti kar 1.800 polhov, iz gozda se nisem vrnil vse poletje, tam sem spal in jedel ter sestavljal pasti. Nekega dne sem se v neki apnenici spotaknil, ko sem hotel vstati, so ▶

UMIRA SE VZDIGNE V ŽIVLJENJE KO PADE V SMRT!

► me v nogo udarile kosti, ki so bile zvezane z žico, v katero sem se zapletel. O dogodku nisem govoril nikomur, ker sem se bal.«

Novinarja sta pripisala: »Dogodki so se začeli ujemati v trenutku, ko smo izvedeli, da so partizani po vojni iz cestarske hiše /cestarska hiša je na vrhu vrhniškega klanca stare ceste Vrhnika-Logatec, op. I. Ž./, mimo katere vodi pot k jami, pregnali takratnega cestarja, verjetno zato, da dogodkov ne bi videl.« Nato so omenili pričo, ki je videla, kako so v jamo zmetali sedem Rovtarjev.

Korenčanova klavnica Mladina novinarja sta leta 1990 v svojih člankih objavila vrsto pričevanj, med njimi naslednje: »Francka Hodnik je v 'logaški pomladi' izgubila brata, med vojno je bil pri domobrancih, ker pa se ni čutil krivega in ni imel na vesti nobenega greha, ni odšel z glavnino na Koroško, ampak je ostal doma. Po zasedbi Logatca je okleval, tako da se je javil šele kak mesec potem, ko so to stori- rili tudi njegovi prijatelji. Sestra mu je nosila hrano h Korenča-

Spomenik žrtvam revolucije v Dolnjem Logatcu

v klavnici. Moške so žive natikali na mesarske kavlje, rezali so jim jezike, da ne bi kričali, potem pa so se nad njimi izživljali, jim rezali dele teles, spolne organe in kožo. Papirje sem iz strahu zažgala, še vedno pa mislim, da so Hojanovo pustili pri življenju samo zato, ker je bila gluhonema in so bili prepričani, da ne bo govorila o tem, kar je videla.'

Takrat petletni Franc Maček iz Petkovca pri Logatcu je šel z materjo h Korenčanu po meso. Ob vseh stenah je videl zložene pare čevljev, po njegovem mnenju so bili to čevlji na smrt obsojenih, ki naj bi v več obrokih izginili pri Korenčanu.«

Jeršinova živina Objavili so tudi pričevanje Anke Petriček, katere družina je imela trgovino: »Jeršin je nekega večera po osvoboditvi prišel v trgovino okoli 21. ure in rekel, naj mu dam žico, ki jo potrebuje za klanje živine na dveh nogah.« Po objavi je svo-

je pričevanje dopolnila, zato je v naslednjem prispevku *Logaške krvavice* (22. julija) objavljena njena naslednja izjava: »Res je, da je Jože Jeršin prišel neki večer v maju ali v začetku junija 1945 v našo kuhinjo in zahteval vrvi za živino, šla sem skozi zadnja vrata v trgovino, ki je bila takrat še last mojih pokojnih staršev, in prinesla Jeršinu dva para vprežnih vrvi, na vprašanje, zakaj in kam bodo ponoči vozili živino, pa se je nasmehnil in dejal: 'Za živino na dveh nogah!' To je resnica, ki jo lahko pod prisego vsakomur potrdim.«

Omenili so Radka Marušiča, »ki ga v Logatcu poznajo kot domnevnega harmonikarja, ki naj bi s svojim igranjem preglasil rjojenje žrtev«. Novinarjema naj bi bil dejal: »Za zdaj ne bom dal nobenih izjav, ne v eno in ne v drugo smer.« Ko pa sta ga vprašala, ali ve kaj o povojnih dogodkih pri Korenčanu, je odgovoril pritrdilno. Po objavi sta vse in Marušičev demanti takoj postavila na laž, saj sta odkrila, naj bi bil Marušič že leta 1941 igral pri neki glasbeni skupini.

V Rovtah so se komunisti še posebej krvavo znesli nad domačini.

Rovtarska kataklizma Omenila sta primer Rovt. »Po koncu vojne se je večina uniformiranih moških javila na poziv osvoboditeljev, po pričevanjih pa se iz Logatca ni vrnil skoraj nihče. Po mnenju nekdanjega organista v vaški cerkvi naj bi bilo izginilo od 200 do 300 moških, tako da je vas po vojni ostala brez moške delovne sile, ostali so res le starčki in otroci do petnajstega leta. Takratni župnik France Dovžan je poskušal vzpostaviti stik z novo oblastjo, vendar 'pravega dialoga' ni bilo: osvoboditelji so ga zaprli za štiri leta. Na rovtraskem pokopališču je ogromno grobov z letnico 1945 in pripisom pogrešan, seveda pa imajo take grobove samo pogrešani, ki so imeli dovolj pogumne sorodnike. Družina Albreht še vedno nima napisa na nobenem grobu, čeprav so v tistem obdobju odšli v Logatec kar štirje sinovi, ki se niso nikoli vrnili. Niče pa ne ve, kje so, ali si vsaj tega ne upa javno povedati.«

Pripoved Franca Kranjca: »Med vojno je bil moj oče gostilničar v Rovtah, kljub temu da ni bil naklonjen okupatorjem, se je moral prigrasiti v Logatcu. Tam se je za njim izgubila vsaka sled. Njegovi prijatelji, med njimi tudi neki partizanski oficir, so napisali prošnjo za njegovo izpustitev. Oficir je prošnjo za izpustitev z motorjem odnesel v šentviške zapore, kjer pa očeta sploh ni bilo. Nekaj let kasneje je mami rovtraski posebnež Babšnik rekel: 'Nič se ne boj, Kranjca ne bo nazaj, je končal v Logatcu.' Ko sem se kasneje spet preselil v Logatec, sem nekoč naletel na starega Korenčana, ki me je prepoznal in zdi se mi, da mu je bilo srečanje z mano neprijetno.«

Rovte V Rovtah nad Logatcem so 22. avgusta 1993 postavili spomenik žrtvam komunistične revolucije. Na njem je napisanih 212 imen mož in fantov, ki so bili pobiti po končani vojni. Medvojne žrtve so napisane na vaški kapeli, ki so jo rovtraski domobranci postavili 1. novembra 1944. Vanjo so takrat napisali vsa imena padlih iz prve svetovne vojne ter vse, ki so kakorkoli in na katerikoli strani bili ubiti do

Napis na Korenčanovi domačiji v Logatcu

tega datuma. Osem Rovtarjev so partizani umorili leta 1942.

Kapelo, za katero so dali komunisti po vojni dvakrat ukaz, da se mora porušiti, so obnovili in prejšnjim imenom dodali še 13 novih, ki so bili pobiti od 1. 11. 1944 do konca vojne. Rovte so spadale od maja 1945 pod zloglasni Logatec. Tja so se namreč morali iti javit fantje iz okoliških krajev. Iz Rovt jih je odšlo 80 in za 55 se je izgubila vsaka sled (večinoma naj bi bili odpeljani v zapore in taborišče v Ljubljani).

Leta 2003 je Janko Maček izdal knjigo *Rovte v viharju vojne in revolucije*, v kateri je podrobno prikazal medvojno partizansko morijo v Rovtah.

Zdravnikove brce Podobno usodo je verjetno doživelo tudi okoli dvajset vaščanov Podlpe pri Vrhniku, ki so se morali javiti v Logatcu. Vrnilo se jih je sicer kar pet, štiri so preselili v zapor pri šempetrski cerkvi v Ljubljani, drugi pa so izginili. Za mnenje o tistih, ki so se morali javiti v Logatcu, je poskrbel Ivan Malavašič. Zaradi tega mnenja jih je izginila več kot polovica. V Logatcu je mnenje le potrdil Češmeljev Tonček oziroma kak drug oficir z višjim činom. V vasi Smrečje je bil »ocenjevalec« Leskovec, ki mu je uspelo rešiti vse vaščane, kar pa je bila izjema.

Nekdo je novinarjema *Mladine* povedal zgodbo o veterinarju Pavšiču, po katerem so v Logatcu celo poimenovali ulico, da bi se ga za vedno spominjali. Pavšič je v mestu srečal dva kmeta, ki sta se šla javit na komando. Na cesti ju je ozmerjal, za nameček pa še obrcal. Mlajši kmet se

je zato odločil, da se ne bo javil, rekel je: »Če že zdravniki tako le pretepajo, kaj bodo delali šele drugi.« Za ljudmi je bila namreč štiriletna vojna in imeli so več kot dovolj informacij in prenekateri tudi izkušnje, kaj vse so med vojno počeli partizani, ki so že poleti 1942 z brezobzirno morijo civilnega prebivalstva v Polhograjskih dolomitih povzročili izrazito protipartizansko razpoloženje. Nekaj tednov se je skrival, po amnestiji pa se je preselil na Dolenjsko. Starejši kmet se je vseeno javil in od takrat so ga pogrešali.

»Vse likvidirati« Leta 1990 so v *Mladini* sicer zapisali, da so iz Logatca verjetno poslali v Ljubljano dva transporta ujetnikov.

Prvi z okoli sto »potniki« naj bi bil Logatec zapustil med 10. in 12. majem, drugi z okoli tridesetimi ljudmi pa po 20. maju. Domnevno je šlo za določeno število ljudi, ki so jih iz Logatca morali poslati nadrejenim v Ljubljano, druge pa so ubijali v Logatcu.

V Logatcu je »komanda mesta Logatec« pospravila tudi marsikatero domačina s tega območja, ki je bil prej kot mladoleten izpuščen iz teharskega taborišča. Takšne nesrečnike so čakali na logaški železniški postaji. Ko so stopili z vlaka, so jih takoj zajeli, nato pa so jih umorili. Pavla Kralj iz Rovt, katere oče in brat sta bila pri domobrancih, je o tem povedala: »Ko sta se vrnila iz Teharij, so ju skupaj z drugimi aretirali že na železniški postaji. Po štirih dneh zapora je prišel Jože Jeršin do zapornikov in rekel: 'Vse likvidirati.' In res, čez nekaj časa so celo skupino odpeljali po rovtraski cesti proti gozdu. Bratu in očetu je uspelo zbežati, drugih pa nista videla nikoli več. Nekaj časa sta se skrivala, potem sta se vrnila domov. Seveda so ju spet aretirali, toda ušla sta smrti, ker je vmes prišlo do razglasitve amnestije. Očeta so sicer še obesili za roke v Smrečju, toda kasneje so ga vseeno izpustili.«

Nadaljevanje prihodnjič

Zaupanje

Karitas *

Spoštovani!

Pred vami so življenjske preizkušnje družin, ki potrebujejo podporo in pomoč. Verjamemo, da nam bo skupaj z vami uspelo njihovo življenje premakniti na bolje.

Pomoč potrebuje mamica samohranilka. S štirimi otroki živi od socialne pomoči, otroških dodatkov in preživnine kot najemnica v starejši hiši na Primorskem. Večletna negotovost in selitve niso ugodno vplivale na psihofizični razvoj otrok, zato imajo že dalj časa večje zdravstvene težave. Da bi se lahko umirili in ustalili, se želi skupaj z onemoglo materjo preseliti v starejšo hišo, ki pa jo je treba popolnoma obnoviti. Nekaj sredstev so že zbrali, potrebuje pa še sredstva za nakup notranjih vrat. Spoštovani bralci tednika Demokracija, na vas se obračamo s prošnjo, da jim skupaj pomagamo. Hvala!

Slovenska Karitas, Kristanova ulica 1, 1000 Ljubljana, TRR: 02140-0015556761, Sklic: 00 500904, Namen: zaupanje. Informacije: 01/300 59 60 ali www.karitas.si/zaupanje

Radio Krka
106.6 MHz